

Завжди було відчуття, що життям керує Бог

Розповідає Петро Котляров, доктор історичних наук, доцент, завідувач кафедри історії мистецтв Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Я народився в Київській області, у невеличкому селі Озера, неподалік від Києва. На час мого народження батьки були невіруючими, прийшли у церкву, коли мені було років сім. Сталося це так. У київській громаді на вулиці Ямській, 70 був брат Василь Руленко. У вільний від роботи час, він ходив по селах і проповідував. Якось підійшов до нашої хати. А наша сім'я була тоді вже багатодітна, п'ятеро дітей, та по-простому запитав: „Чи не хотіли б ви послухати про Слово Боже? Мама, Марія Яківна, відповіла: «Хотіли б». Отак і розпочалося знайомство.

Василь Руленко нині покійний. Мені він найбільше запам'ятався своєю особливою добротою і життєвою мудрістю. Він не був проповідником, який добре знався на риториці і діалектиці. Це була проста людина. Але в нього було інше – доброзичливість, готовність завжди допомогти і глибока переконаність у Божому Слові. Він став частим гостем у нашому домі. Навчав нас грати на музичних інструментах. Показав мамі, як шити валянки: приніс для цього на власних плечах важку чавунну швейну машинку, яку купив десь у Києві. Цими валянками мама, у якої золоті руки, забезпечила усе село. І це було для нас великою фінансовою допомогою.

А ще брат Василь Руленко багато розповідав. Досі пам'ятаю його неквапливу мову в якій біблійні історії поєднувалися із досвідами власного життя. І це все можна було слухати безкінечно...

Також частими гостями у нас стали Володимир Андрійович Димань,

Борис Касьянович Кравченко, Петро Волинець, Володимир Павлюк і багато інших. У дитинстві у мене навіть виникла думка, що ці люди ніде не працюють, бо приїхати до нас автобусом, тоді від зупинки ще пройти пішки кілометрів шість, треба мати час. Потім зрозумів, що це просто надзвичайно посвячені люди, які не рахувалися ні з часом, ні з коштами. Вони проповідували і своїми словами, і справами.

Першою прийняла хрещення мама – Марія Яківна. Батько десь рік вагався, але все ж переконався і також прийняв хрещення. Це було в 1968-1969 роках. З цього часу ми виховувалися у християнській сім'ї.

Сказати, що село було вражене тим, що наша сім'я стала віруючою, це нічого не сказати. Було багато обурених. На той час уся ідеологічна машина працювала проти Бога. А тут багатодітна сім'я, зненацька для будівників комунізму, стала віруюча (шоста дитина, єдина в сім'ї дівчинка – Люда, народилася уже у віруючій сім'ї). Особливо негативно, прийняття Бога нашою сім'єю, сприйняли у школі. Найбільше не давав нам спокійного життя новий директор школи, переконаний член партії, комуніст. „В нашій школі штундів не буде”, – кричав він громовим голосом перед усією школою, на лінійці першого вересня. Він взагалі дуже любив виступати перед натовпом, і щотижня, на кожній «лінійці», волав: „Як комуніст, я зроблю все, щоб ви стали „нормальними” людьми”.

Директор викладав історію, яку я дуже любив. Спочатку мене дуже здивувало те, що перші уроки він мене викликав, слухав, задавав багато питань, але оцінки не ставив. Коли викликав вчетверте, то знову було багато питань з теми уроку, на які я добре відповідав, тому вкінці він змушений був поставити мені п'ять, і з того часу менше п'ятірки ніколи не ставив. Я любив історію, а ще любив мистецтво. Мій старший брат Віктор, дуже гарно малював, був таким собі шкільним художником: малював стінгазети, брав участь у конкурсах малювання, вигравав призи. Потім я теж став таким шкільним художником.

Суботи у школі проходили майже за одним сценарієм: в суботу за розкладом ставили працю, на яку ми не ходили, а тому нас постійно викликали до директора на перевиховання, а батьків до сільської ради. Ось така була школа.

На служіння ми їздили до Києва на вулицю Ямську, 70. Для нас це було далеко. Але тоді Ямська – це було щось особливе. Це був райський острівець, оаза серед жорстокого світу. У церкві всі були позитивно налаштовані, після богослужіння довго не розходилися, практикувалися братські обіди. Люди по-доброму ставилися одне до одного і до нашої сім'ї. Ми бачили мирський негостинний світ – з одного боку, і світ райський, за брамою церкви – з іншого. Брати і сестри були за характером добрими і привітними, тому й характер Бога і сам Бог сприймався як продовження характеру цих чудових людей. Тому в дитячому віці питання: правильна церква чи не правильна, відпадали самі собою.

Вже потім до мене прийшло і теоретичне розуміння правильності вчення. Пам'ятаю, як часто сидів і конспектував проповіді. Мені було років 16. Особливо подобалися дуже глибокі і цікаві проповіді Олександра Федоровича Парасея. Не менш ґрунтовними були і проповіді Володимира Андрійовича Диманя. Як наслідок, у 1979 році, я прийняв хрещення. Це було перше хрещення на Дніпрі, яке влада дозволила провести відкрито, вдень. До того, такі речі категорично заборонялися владою. Мої старші три брати хрестилися раніше, а молодший брат і сестра – пізніше. Зі мною приймала хрещення і моя майбутня дружина Тетяна, з якою ми в 1980 році побралися.

Яким був мій шлях у науку? Після школи у 1976 році я пішов до голови сільської ради, просити паспорт. Його дійсно треба було просити, бо тоді паспорт жителям сіл практично не видавали. Кому дати заповітний документ, залежало від бажання і настрою голови сільради. І ось, я прийшов до нього просити паспорт, бо без паспорта на навчання у Київ їхати неможна. Наївний! Не комсомолец, з віруючої сім'ї – ворог народу. Голова, вислухавши моє прохання, сказав, що фотографі (я хотів

навчатися на фотографа) нам не потрібні, а ось на тракториста приймуть і без паспорта. Але всього через пару місяців вийшла постанова уряду СРСР про загальну паспортизацію населення. Так, у 1976 році було врешті-решт скасовано кріпацтво. Хтось сьогодні думає, що кріпацтво скасували у 1860 році. Нічого подібного! По факту селяни були відкріплені від землі й отримали свободу пересування лише у 1976 році. Отримавши паспорт, я зміг поїхати у Київ на роботу.

Про навчання навіть не мріяв, бо щоб вступити на навчання, треба було перебувати у комсомольській організації та відвідувати пари у суботу. Тоді скрізь навчалися у суботу і тому адвентисти практично не мали можливості вступати у вищі навчальні заклади.

Чи мріяли ми вчитися? Здається, ні. Ми буди реалістами. Жінки працювали у більшості прибиральницями, а чоловіки – покрівельниками, водіями. Обирали роботи важкі і брудні, куди не всі хотіли йти. Але там давали вихідний – суботу. Нас ніхто не налаштовував, що ми в цьому житті можемо навчатися, ставати вченими.

У 1980 році я пішов у армію. На моїй особистій справі червоним олівцем по діагоналі величезними літерами було написано: адвентист. Ще й довідку виписали, де було написано: „...не поддается переубеждению”. З такими паперами мене відправили до будівельних військ в Марійську АССР. В ті часи, це було специфічне військо, воїнам якого, крім лопат, віників і носилок, іншої зброї не давали. Це мене, власне, цілком влаштовувало. Єдине, що вимагалось – працювати. І я працював. Працювати мене поставили штукатуром. Професія для мене зовсім невідома, складна і важка. Але я знав, що мене будуть оцінювати спочатку не за мої погляди і переконання, а по роботі. Тим більше, що я відмовився працювати у суботу. Вже через якийсь місяць я почав перевищувати норми, а потім давати їх по дві і по три. Всі думали, що я професійний майстер. Але я розумів, що це моя проповідь, що я повинен відробити за суботу і я повинен зробити краще і більше, ніж інші. Моє

бачення покликання віруючої людини не змінилося і досі: віруюча людина повинна добре працювати. Можливо, тому мене поважали, а під кінець служби дали направлення на навчання до ВУЗу. Щоправда, тоді я подумав: „Куди там мені вчитись, віруючій людині?”

Коли ж я повернувся додому і показав це направлення дружині, то вона гаряче підтримала моє армійське керівництво і порадила вступати в автотранспортний технікум на заочне відділення. Там було вільно із суботами. Це і стало моєю першою освітою.

Моя дружина Тетяна – красива, гарна, розумна. Я в неї закохався, коли мені було 15 років. Вона – художник, закінчила художнє училище, має професійний підхід до мистецтва, і саме вона почала відкривати мені світ мистецтва. Виховувалась Тетяна в сім'ї художника, Йосипа Івановича Королевича, який здійснив благодійний вплив і на моє життя. Прищепив любов до мистецтва, вчив мене малювати і розуміти твори мистецтва. У моїй мистецькій освіті не менше допомагала і дружина. У нас зараз двоє дорослих дітей. Дочка закінчила історичний факультет, а син – фізико-математичний. Обидва теж дуже творчі.

В церкві з самого початку, після хрещення, я виконував різні служіння. Всі ми були налаштовані працювати у церкві. Це різна праця: відвідини хворих, допомога немічним, місіонерська діяльність. Ареал достатньо широкий: Київ, Київська, Полтавська, Черкаська області. Хорове служіння, виступи у складі ансамблю бандуристів. Потім мене вибрали пресвітером в першій київській церкві. Через деякий час мене призначили пастором у шосту громаду на Троєщині.

Коли мені було тридцять років, я відчув сильну жагу до навчання і вступив до Київського університету імені Тараса Шевченка на історичний факультет. Після закінчення університету отримав червоний диплом бакалавра, через рік – магістра. Потім вступив до аспірантури і мене взяли на викладацьку роботу.

Чому я пішов на історичний факультет? Я йшов туди не просто, щоб знати якісь дати. Мені хотілося дізнатися більше про суспільство, релігійну проблематику, про світ ідей, чому саме так щось відбулося, які причини спонукали людину зробити те чи інше, чому саме ця людина перевернула світ, чому дрібні речі і події іноді докорінно змінюють хід історії.

Темою свого наукового дослідження я обрав життя і діяльність Філіпа Меланхтона (1497-1560), відомого гуманіста, який під час Реформації перейшов на бік Мартіна Лютера і став провідним теологом протестантизму. Меланхтону була присвячена моя кандидатська, а також докторська дисертація, яку я захистив у березні 2018 року. Докторська дисертація має назву: „Гуманіст і реформатор: освітні, релігійні та соціально-політичні практики Філіпа Меланхтона”. У цій дисертації, я хотів довести, що у Філіпа Меланхтона було два напрямки діяльності: реформація церкви та реформа освіти. Меланхтон і Лютер вважали, що без освіти Реформація не переможе, оскільки школа та університети були тими інституціями, які виховували дітей у дусі нових ідей. А діти, це майбутні дорослі, які понесуть нові ідеї і будуть продовжувати справу Реформації. Тому, Філіп Меланхтон створює нову концепцію школи, основа якої ґрунтується на двох важливих „китах”: виховання в учнях побожності і надання їм знань (*pietas et eruditio*). Це те головне, що він втілював у нову школу. Зазначу, що втілення цього завдання стало одним із ключових факторів і основ західної цивілізації. Для України ця ідея теж залишається актуальною і такою, яку варто втілювати у закладах освіти.

Зараз я викладаю в університеті історію Реформації та історію мистецтв. Ці курси читаю вже років двадцять. Особливо мене цікавить мистецтво середніх віків та доби Відродження і Реформації. З читання цих курсів і виникла думка про створення кафедри мистецтв на історичному факультеті. Така кафедра існувала в університеті ще до 1917 року. Але революційні події, нові потреби більшовиків, привели до того, що кафедру закрили. І ось через сто років відбулося відкриття кафедри

мистецтв, завідувачем якої я і працюю вже два роки.

Мої наукові інтереси стосуються історії Реформації та мистецтва. Для мене твори мистецтва – це історичне джерело, яке краще допомагає зрозуміти колишні події, ментальність суспільства, те, чим вони жили і що відчували. Великий інтерес для мене становить мистецтво доби Реформації. Гравюри і живопис – це візуальна проповідь, яка несла нову реформаційну ідеологію і яку, завдяки універсальній мові мистецтва, розуміли навіть неписьменні.

Те, що я віруюча людина, серед колег і студентів сприймається спокійно. Вже минули ті часи, коли віруючі люди були рідкістю. Зі студентами працювати цікаво. Завдяки системі ЗНО, яка відбила корупційну складову при вступі у вищі навчальні заклади, контингент пішов набагато освідченіший, з яким приємно працювати. Сподіваюсь, що і студентам зі мною не сумно. Якщо викладач гарно читає курс, дає знання на хорошому рівні, то студентам це подобається.

Вважаю, що історики сьогодні потрібні суспільству. Випускники нашого історичного факультету працюють у Верховній Раді, у журналістиці, серед політологів і в багатьох інших галузях. Я вважаю, що і пастор повинен бути істориком. Колись в Англії відкривали біблійну школу, то там першою вимогою було те, щоб претендент на навчання вже мав би першу освіту історика. А потім на історію накладалася теологія. Коли викладаю у Бучі теологам історію, то бачу, як студенти уважно слухають, як їм цікаво. Це все тому, що з'являється більш рельєфне розуміння історичного процесу, біблійні події починають займати чітко визначені місця у часі і просторі, з'єднуються з життям багатьох інших дійових осіб, держав, народів. Тобто, історія стає живою.

Найголовніше у фаху історика це те, що він отримує класичну освіту. Філософія, мистецтво, історія, теологія, давні мови – це все те, що дає зрозуміти сучасне і минуле. Цей комплекс потрібен людині, щоб розбиратися у багатьох речах і не робити

тих помилок, які вже хтось колись зробив. Читаючи історію Реформації, намагаюсь розкрити головні ідеологічні проблеми, пояснити, проти чого повстали реформатори, чому саме так сталося, які мотиви ними рухали, чого вони досягли. Одним із найбільших досягнень Реформації вважаю створення нової протестантської школи у якій поєднувалися дві важливі речі: *pietas et erudition* (побожність, шляхетність і ерудиція). Саме такі якості хочу бачити і в своїх студентів. Людина повинна шукати знань, прагнути їх і досягати, але йти до своєї мети із надією на Бога.

Досить часто буваю за кордоном. Минулого року, присвяченому 500-річчю Реформації, двічі прийшлося проїхати місцями тих далеких подій. Перша поїздка була з працівниками телеканалу "Надія". Ми побували у багатьох містах Німеччини, які були пов'язані із діяльністю Мартіна Лютера. Потім заїхали до Франції і Швейцарії. З цими країнами пов'язана діяльність Ульріха Цвінглі та Жана Кальвіна. А під кінець відвідали Італію – Рим і Флоренцію. Флоренція – це місто, звідки з XIV ст. поширився гуманізм, представники якого першими почали гостро критикувати чернецтво, священників, спосіб життя церкви, звичаї. І ця критика посіяла у свідомості європейців сумніви у істинності існуючої церкви. Рим у нашому маршруті також виявився не випадковим. Адже Реформація розпочалася із того, що з усієї Західної Європи почали збирати кошти на будівництво велетенського собору святого Петра. І ці здирства, що були пов'язані із продажем індульгенцій, викликали потужний протест, який переріс у Реформацію.

Друга важлива поїздка відбулася теж у 2017 році. Тоді я супроводжував і давав коментарі щодо Реформаційних подій журналістам телеканалу „Україна” та „1+1”. Разом з нами подорожували також журналісти таких видань, як „Дзеркало тижня”, „Фокус”, „Новий час”.

Мене неодноразово запрошували брати участь у програмі „Дорогами християнства”. Після циклу цих передач виник задум, який, можливо, колись втілиться у життя: написати науково-

популярну книжку присвячену добі Реформації. У ній хотілось би показати багато цікавих особистостей. Особливо тих, яких вважали „дрібними” і діячами „другого плану”. Сьогодні всі знають Мартіна Лютера, Жана Кальвіна, Ульріха Цвінглі, але хто знає їхніх помічниць-дружин? Не імена, а те, як вони вели домашнє господарство, виховували дітей, страждали оплакуючи своїх рано померлих дітей, тяжко працювали і, при цьому, були першими порадиниками для своїх чоловіків. Дуже цікаво повідкривати ці постаті. Для цього треба багато часу.

Історія для мене завжди поєднується з іншими науками. Наприклад, наскільки цікавішим стає вивчення мистецтва в історичному контексті. Адже, наприклад, мистецтво Ренесансу та барокко відкриває нові сторони проблем суспільства XIV-XVII ст., а сучасне мистецтво відкриває проблеми сучасного суспільства. Мистецтво – це завжди форма бачення і відображення реальності.

А віра – це те, що дає зовсім інший погляд на життя, ніколи немає паніки за життя або страху перед майбутнім. Віруюча людина має майбутнє, знає його і прагне до нього. Ніколи не намагався робити кар’єру, ніколи не прагнув до цього. Але я бачу, що сам Бог скеровує події. Маю цікаву роботу, улюблену справу. Завжди розумію, що якби не був віруючим, не був би тією людиною, якою я є.

Я переконаний, що адвентизм – це релігія, яка максимально наближена до того, що написано у Святому Письмі. Я досліджую, порівнюю, аналізую і переконаний, що знаходжусь в істинній церкві. А з іншого боку – я в цій адвентистській церкві вихований, вона стала для мене ніби сім’єю, рідною. Тут відбувалося моє становлення, тут були і є мудрі люди, які завжди дають добрі й корисні поради. Я в церкві чую багато гарних проповідей і пишаюся тим, наскільки багато талановитих і посвячених проповідників, співаків, музикантів і просто побожних людей. Я багато чим, зобов’язаний церкві. І переконаний, що я у правильній церкві. І таке переконання повинно бути у людині.

Завжди прошу благословення у Бога на усі справи. Адже як можна працювати з людьми, коли ти не просиш благословення, як виконувати свою роботу?

Радий тому, що я, як людина і громадянин, склався, що можу допомагати іншим. Бо у Бога нема інших рук, як тільки наші. Якщо десь є проблема і прохають про допомогу, то ми з дружиною намагаємося максимально допомогти. У нас в сім'ї є спеціальний домашній фонд на благочинність. Радий, що так виховали і дітей. Бог дає нам кошти і ми допомагаємо тим, у кого щось не склалося. Як би ми красиво не говорили, але людям від цього не стане краще. Тому вважаю, що немічним і хворим, тим хто втрапив у неприємності, треба допомагати.

Завжди було розуміння, відчуття, що усім у житті керує Бог. Тому, можливо, я ніколи не вимагав від Нього занадто яскравих досвідів, не випрошував знамень. Але вірю і бачу, як Він у повсякденні завжди допомагає. І часто ця допомога здійснюється через людей. Мені завжди зустрічалися хороші люди на життєвому шляху.

Не можу окремо не згадати мою маму – Котлярову Марію Яківну. Їй у цьому році виповнилося 90 років. Вона добра, побожна і працююча. Я її завжди пам'ятаю із книжкою в руках. Моя любов до літератури – це від неї. Мама чудово знає Біблію. Не просто знає, а багато-багато текстів цитує напам'ять. Зараз вона майже втратила зір. Зовсім не може читати. Але щосуботи вона у зібранні, нажаль, часто єдина, напам'ять цитує пам'ятний текст. А ще вона пише вірші. Ось один із останніх, який розкриває її ставлення до Біблії, Божого Слова, Його цінності, а також необхідності мати Слово в собі:

ПАМ'ЯТНИЙ СТИХ

Пам'ятний стих – благодатне Слово,
Пам'ятний стих – то ученє Христово.
Пам'ятний стих – изучая на память,
Пам'ятний стих – укрєпляет нам память.

Памятный стих – направляет нас к Богу,
Памятный стих – освещает дорогу.
Памятный стих – проведет нас по жизни,
Памятный стих – направляет к Отчизне.
Памятный стих – размышленье в тиши,
Памятный стих – крепкий якорь души.
Памятный стих – как вода в жаркий день,
Памятный стих – удалит греха тень.
Памятный стих – как венец и одежда,
Памятный стих – и при смерти надежда.

Мария Котлярова 4.05.2018.

Записала – Алла Шумило